

LA QUOTIDIANA

FMR Fundaziun Medias Rumantschas, Via da Masans 2, 7000 Cuira, 081 544 89 11, redacziun@fmr.ch

Tarscholas e paun ord «hetta»

Tranter Nadal e Bumaun ha il vischinadi da Rueras envidà ad ina sentupada d'enviern.

Pagina 3

Las differenzas tranter Berna e Cuira

Il Cussegl federal e la regenza grischuna han novas «fotografias da classa». Quest onn datti differenzas.

Pagina 2

FMR FUNDAZIUN MEDIAS RUMANTSCHAS

südostschweiz

ENGIADINA

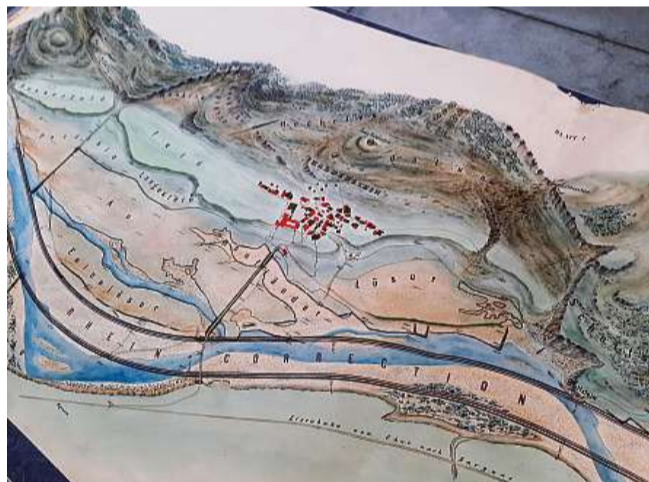
Fös artificiels – adonta scumand

Tschinch da las ünbesch vschinaunchas in Engiadin'Ota haun relascho per quist Silvester ün scumand da fös artificiels pü grands. Adonta cha la populaziun es gnida infurmeda sün divers chanel, nun es quist scumand gnieu tgnieu dapertuot. San Murezzan e Schlarigna haun lascho survagliar la saira d'üna squedra da pulizists, chi ho però be rendieu attent la gliend al scumand. Per quist prüm an da prouva nun es neir na auncha gnieu chastio üngün. Adonta singuls fös artificiels privats in tuot ils cumüns, s'ho tenor las vschinaunchas pertuchedas pudieu observer marcantamaing pü pochs fös artificiels a la saira da Silvester. (fmr/cam)

Pagina 7

SURSELVA

Contracts, testaments e plans interessants

Il plan da Richard Lanicca dalla correcciun dil Rein. FOTO AUGUSTIN BEELI

Gl'Archiv da stadi dil Grischun ei in liug dalla memoria. In magazin pleins cun mellis historias da nies cantun. Ins anfla historias da famiglias aristocratas, dad acts criminals e pauperesser. Era ils plans dalla correcciun dil flums ein conservai en quei immens arcun a Cuera. Per exempel bellezia exemplars digl inschignier Richard Lanicca. En tut ein las archivalias deponidas en crunas d'ina lunghescha da siat kilometers. La surfatscha da rond 1400 m2 survescha alla memoria collectiva ed alla perscrutaziun. La FMR ha astgau visitar quei center che conserva e cataloghescha documents ufficials cantunals e tals da derivonza privata. In dils impurtants ei gl'act da renovaziun dalla Ligia Grischa. La purgameina originala dils 16 da mars 1424 ha gl'avat da Mustér suttascet cun siu sigil. Il pli vegl document ch'ei conserva ei in testament digl onn 1209 ch'ins ha anflau els mirs d'ina casa a Chapella sin intschess da S-chanf. (fmr/abc)

Pagina 5

GRISCHUN

Temps intscherts per il turissem

La branscha turistica dal Grischun stat avant temps intscherts. En occasiun dal apero da Bumaun ha Jürg Schmid, il president da Grischun vacanzas, tematisà la situaziun actuala e ditg che la branscha turistica stettia ina giada dapli avant ina gronda sfida. Ma Jürg Schmid ha er ditg ch'ils problems d'energia, da chareschia e la mancanza da forzas da lavur qualifitgadas, sajan da dumagnar. «Abstrahà dals aspects negativs datti era schanzas per las interpresas turisticas. Jau propon da sa deditgar surtut a las schanzas.» Cunterpais a las cundiziuns dal temp vul Grischun vacanzas dar cun ina nova campagna d'image ch'è vegnida preschentada a l'apero. La FMR ha discurrì cun tschintg participantas e participants da l'apero da Bumaun da Grischun vacanzas e dumandà, co ch'el-las vesan ils temps intscherts. (fmr/mg)

Pagina 2

Relaschada caschuna discussiuns

La direcziun dil gimnasi ed internat dalla claustra da Mustér ha relaschau la prefecta Barbara Kipfer. Ella ei s'exprimida en RTR pertuccont la visada succedida cuort avon Nadal. La FMR ha confruntau il rector Tom Etter cun las constatziuns dad ella.

HANS HUONDER/FMR

«La basa da confidanza per ina cuntinuaziun dalla collaboraziun las proximas jamnas era semplamein buca pli dada», di Tom Etter. Pli detagliadamein ha el buca vuliu s'exprimer: «Ils detagls dalla relaschada lein nus buca ofniar alla publicitad.» Sco quei che RTR ha rapportau denter Nadal e Daniev, ei la collaboraziun vegnida terminada e Barbara Kipfer hagi survegniu in scamond d'access agl internet ed allas localitads dalla scola. Vitier vegni in scamond da discuorer culs affons digl

«La basa da confidanza era semplamein buca pli dada.»

Tom Etter, rector dil gimnasi dalla claustra da Mustér

internat e culs geniturs. Barbara Kipfer da sia vart ha detg enviers RTR: «Ella visada stat scret, che la direcziun hagi negina confidanza en mia prestaziun da lavur. Cun quei sai jeu entscheiver en nuot.» En in scriver als affons e geniturs puntuescha Tom Etter: «Jeu deplorschel quei pass e sun pertscharts che las scolaras ed ils scolaras cun ina stretga relaziun da confidanza tier dunna Kipfer han grev da capir ed acceptar quella decisiun.» La decisiun seigi curdada suenter madira ponderaziun ed en cussegliaziun intensiva enteifer la direcziun dalla scola.

Pagina 3

«I na porta absolutamain nagut da laschar pender las alas.»

Barla Cahannes è persvasa che la branscha turistica chattia ina soluziun per ils problems actuals en il turissem. – Pagina 2

FOTO ALEX CASTELH HUNTER

Baba Uffer an splendour

A Savognin rachinta ena nova exposiziun da pop-up l'istorgia da Barbara Uffer, numnada «Baba». Sur varsaquants onns è ella stada model pigl pictour artist Giovanni Segantini. Sen varsaquants ovras renumadas digl artist è Baba Uffer da vaseir. L'exposiziun è neida realisada da Juliane Sauer da Son Giagl. «La musa da Segantini era la nateira e la gleisch, Baba l'accompagnedra. Pero er chella duess survagneir l'attenziun», dei Juliane Sauer davart igl intent da metter igl model aint igl center dall'exposiziun. «Ins na so betg rachintar l'istorgia da Baba sainza Segantini, pero ins na so er betg rachintar l'istorgia da Segantini sainza Baba.» (fmr/sab)

Pagina 8

30001

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

9 771424 749004

LAI

38avla ediziun digl Planoiras intscherta

An pressapac diesch deis duess aver li igl 38avel Planoiras a Lai – egna dallas grondas cursas popularas da passlung an Svizra. Actualmaintg mantga pero la neiv. Igl organisatours preferesch an pe da desister dall'occurrnza.

SANDRA BALZER/FMR

I duess davantar la 38avla ediziun: l'occurrnza da passlung «Planoiras» è planisada per dumengia, igls 15 da schaner 2023. La cursa da 25 km magna dalla Roland Arena a Lantsch sur la piazza da golf a Lai anavant a Parpan e puspe anavos aint igl final sen la «Luziuswiese» a Lai. Igl problem: en tratg essenzial dalla cursa – numnadaintg la loipa tranter Lantsch e Lai – è verd, la neiv mantga.

«Ena sfeida pigls organisatours»

Scu tg'igl post da medias dalla Regiun da Lai ò menziuno sen dumonda dalla FMR ins examinescha actualmaintg scu proceder anavant. «Schi l'occurrnza na so betg neir manada tras causa mancanza da neiv vign ella prubablaintg spustada», scribeva Carmen Lechner, la responsabla tigl post da medias. Ella menziunescha, tg'ins examinescha er datas alternativas. I detta er tratgs alternativs, gio oters onns ins vegia gia da manar tras la cursa sen tals tratgs. E tg'ins preferescha da prancepi da spustar an pe da desister dall'occurrnza.

A Lai ins spetga anc sen tals cundiziuns da neiv scu durant igl Planoiras 2022. FOTO MARTIN OSINGA

«Igl è ena sfeida pigls organisatours. Tenor las circumstanzas actualas na fissigl betg pussebel da manar tras l'occurrnza», dei Carmen Lechner ed agiunta, tg'ins na viglia betg decider mengia bod davart ena spustada u svitada. Proxim glindesde, igls 9 da schaner 2023 vigna giuditgeida danovaintg la situaziun.

Anfignen 400 participantas e participants

Igl Planoiras è egna dallas endesch pi grondas cursas popularas da passlung an Svizra. L'occurrnza è la terza cursa an rom dalla seria «Swiss Loppet». Sper la cursa originala da 25 km dattigl en tratg pi curt, la cursa Planoirino da 13 km, an cumparegliazun cugl Planoiras magna chella angal anfignen a Canols/Valbella e turna alloura puspe a Lai. Pinavant vign purscheida ena cursa da 9 km – igl Planoirino mini tgi chinta ansemen cugl Planoirino per las categorias U14 ed U20 tigl Raiffeisen Cup Nordic. An rom digl Planoiras vess li en de avant – igls 14 da schaner 2023 – igl «de da passlung Grischun» da giuventetna e sport.

Igl organisatours scribevan ainten lour comunicaziun allas medias tg'els spetgan anfignen 400 participantas e participants. Er persungas prominentas sa participeschan regularmaintg all'occurrnza da passlung. Uscheia è er igl biker Nino Schurter s'annunzia puspe per la cursa da chest onn.

Daple infurmaziuns ed annunzgas pon neir fatgas sot lenzerheide.swiss/planoiras.

LA QUOTIDIANA

Editura: Samedia Press AG
Editor: Hanspeter Lebrument
CEO: Thomas Kundert

La Quotidiana cumpara
tschintg giadas ad emna

Editura Samedia
Via Sommerau 32, 7007 Cuir;
tel. 081 255 50 50,
mail: verlag@samedia.ch

Ediziun derasada, Südostschweiz complet:
64565 exemplars (WEMF, 2021)
Derasaziun: 115 892 lecturas e lecturs
(MACH-Basic 2021-1)

Redacziun responsabla:
Fundaziun Medias Rumantschas (FMR);
Schefredactor FMR: David Truttmann (dat)
Substituts schefredactor FMR:
Hans Huonder (hh), Sandro Buchli (sb)

Redacziun FMR:
Augustin Beeli (abc), Andreas Cadonau (ac),
Daniela Derungs (dd),
Flurin Andry (fa, corrector),
Gabriela Dessas (gd, corrector),
Claudia Cadruvi (ca), Madlaina Capeder
(mc, corrector), Susi Rothmund (sr),
Andri Netzer (an), Sandra Balzer (sab),
Martin Gabriel (mg), Martin Camichel (cam).

La Samedia Press AG
è possessura dals titels
«Fögl Ladin», «Gasetta Romontscha», «Casa
Paterna/La Pünt» e «La Vousch da Surmeir».

Pretschs d'abunaments sut:
www.suedostschweiz.ch/aboservice

Adressas redacziunals:
FMR Fundaziun Medias Rumantschas,
Via da Masans 2, 7000 Cuir, 081 544 89 10
mail: redacziun@fmr.ch
secretariat: 081 544 89 11

Comunicaziun da participaziun
considerablas
sin fundament da art. 322 CP:

Servetsch d'abunents e da distribuziun:
Via Sommerau 32, 7007 Cuir,
tel. 0844 226 226,
mail: abo@samedia.ch

nagin
© Samedia

Las calours veivas duessan render attent.

FOTO ALEX CASTELLI HUNTER

«Sainza Baba e Savognin na dessigl betg el»

Ena exposiziun da pop-up la metta aint igl center: Baba Uffer da Savognin. Sur ples onns è ella stada model pigl pictour artist Giovanni Segantini. Pertge tgi la curatoura Juliane Sauer metta igl model e betg exnom Segantini aint igl center dall'exposiziun a Savognin ò ella tradia aint igl discurs cun la FMR.

SANDRA BALZER/FMR

«Na vess el betg gia els dus fissigl forsa betg marscho schi bagn per el», dei la curatoura Juliane Sauer (varda box). Durant igls otg onns – digl 1886 anfignen igl 1894 – tg'igl pictour artist Giovanni Segantini (1858–1899) ò vivia cun sia famiglia a Savognin en resultos varsaquants digls sies maletgs igls pi ancunaschaints. E savens è da vaseir ena donna cun vistgia da langa blava e tgapi: Barbara Uffer (1873–1935) da Savognin, numnada «Baba». L'exposiziun da pop-up «Baba Uffer en splendur» a Savognin è deditgeida agl model, alla sia istorgia ed agl sies svilup scu model.

Sainza Segantini na dessigl nigna Baba

«La sia musa era la nateira e la gleisch, Baba l'accompagnera. Pero er chella duess survagneir l'attenziun», dei Juliane Sauer. I seia ena particularitad, tgi en artist vegia sur uscheia en lung taimp igl madem model. «I n'è pero betg ena relaziun classica musa-artist scu tg'ins canoscha d'oters artists tgi resulta alloura ena relaziun erotica», dei Juliane Sauer ed agiunta: «Segantini porscha la basa, sainza Segantini na dessigl nigna Baba, però sainza Baba e Savognin na dessigl betg el.»

Baba Uffer tg'è carscheida se a Savognin cun seis fardagliuns è neida cun 13 onns tar Segantini, è stada la matta d'unfants ed amplueida da tgesa digl pictour artist ancunaschaint. Igl 1894 è ella suandada cun la famiglia Segantini ainten la Nagiadegna Ota ed è er siva la mort da Segantini anc restada cun la vieva Bice ed igls unfants. Siva d'esser stada 19 onns an sarvetsch per la famiglia Segantini ò Baba marido igl 1905 Tgasper Spinatsch ed è eida cun el a Son Giagl, sper en figliaster ò Baba gia treis agens unfants.

Rachintar en'otra istorgia

Tgi tgi passa la veia naziunala tras Savognin vign strousch a survaseir las calours veivas allas fanestras dalla Uffer SA, concepeidas per render attent igls mellas autos tgi passan sur igl Gelgia. Percheigl è Juliane Sauer er sa decideida d'installar cò sen radond 90 m² la sia exposiziun, e betg per exaimpel ainten la Sala Segantini giudem vischnanca. Ord muteivs finanzials desista la curatoura d'exponer originals tgi sa cattan per gronda part a Son Murezza. «Chel mument tg'ins n'ò nigns originals ins stò rachintar en'otra istorgia. I na duess betg esser concurrenza per otras exposiziuns, pitost ena colliaziun tigl oters lis.»

Baba davainta adegna pi pitschna

Colliaziuns existan er ainfer l'exposiziun «Baba Uffer en splendur» sezza. Uscheia è Enrico

«I dat differents locals veids per lung dalla veia tras Savognin. L'idea fiss tgi dess er igls anvienrs vegnents pop-ups cun ulteriours temas anturn ed anturn Segantini, forsa er ainten en Pianta, tgi so?»

Juliane Sauer,
curatoura

La curatoura Juliane Sauer. FOTO SANDRA BALZER

La curatoura

Juliane Sauer (35) ò stibgia istorgia d'art, etnologia, sociologia e politologia a Berlin e Lucerna ed è neida promuveida an istorgia d'architettura. Ella lavoura an gallareias a Minca e Berlin, pinavant lavoura ella aint igl Museum da textilas a Son Giagl. A Savognin passainta ella las sias vacanzas. (fmr/sab)

Uffer, manader dalla Uffer SA, en descendend indirect da Baba Uffer. Pero betg angal chegl, 13 ovras è neidas stampadas spitschneidas sen teila, las teilas correspondan alla grondezza originala dall'ovra. Ultra da chegl è mintgama da vaseir en dessegn alv-neir da Baba Uffer an grondezza originala per metter ella aint igl center. Las teilas duessan represchentar mintgama ena pagina d'en codesch, scu punt tigl origin. Segantini n'è betg sto a scola, ò pir pi tard amprandia a liger e scribever. Sia donna Bice è derivada d'ena famiglia pi scolada, la famiglia Bugatti, ancunaschainta per design ed autos. Durant tg'igls maletgs è naschia ò ella preglia. Percheigl dattigl er en codesch accompagnont cun texts rumantschs per l'exposiziun. Las 13 teilas pendan ve da glistas. Gio igl bab da Baba era scrinari, ò construia glistas.

14 onns ò Baba Uffer gia, cura tg'ella è stada model per l'amprema geda. Da contemplar è per exaimpel l'ovra digl 1887 «Bündnerin am Brunnen», igl ampren purtret da Baba Uffer scu matta tgi beva alla truasch. U l'ovra scu matta tgi fò caltschoul sen en pro digl 1888. «Aint igl decurs digl taimp vign ella adegna pi pitschna sen las ovras, schluita an differents rollas», dei Juliane Sauer. Observar pon visitours e visitours chegl per exaimpel sen l'ovra «Alpentriptychon» digl onn 1899, noua tgi Baba Uffer è strousch anc da recanoscher.

Ulteriours pop-ups

Igl impuls per ena tala exposiziun ò Juliane Sauer survagnia durant en'exposiziun da Gioconda Leykauf-Segantini, la beadia da Giovanni Segantini, an connex cun brevs da Baba Uffer a Maloja. «La va realiso tgi dat schi blier creativ anturn ed anturn Segantini e va deplor, tgi gist l'ò, noua tg'el ò passanto otg onns e stgaffia ovras da grond'impurtanza capeta relativaintg pac. Er schi dat ena sala u l'Uniun Pro Segantini», dei la curatoura. Ella viglia continuar cugl angaschamaint.

Igl interess per l'exposiziun seia impressiu-nont e la resonanza fitg positiva, tradescha Juliane Sauer. Percheigl ò ella er gio novas ideias: «I dat differents locals veids per lung dalla veia tras Savognin. L'idea fiss tgi dess er igls anvienrs vegnents pop-ups cun ulteriours temas anturn ed anturn Segantini, forsa er ainten en Pianta, tgi so?» Per tgi geia pero betg an ambli-danza seia ella gio an contact da forsa organisar dus treis singulas occurrenzas da stad tgi stattan an connex cun Segantini.

L'exposiziun «Baba Uffer en splendur» è averta anfignen igls 26 da favrer 2023 ainten las localitads dalla Uffer SA. Ulteriours infurmaziuns dattigl sot www.segantini-savognin.ch.